

Hasan Âli'den Anılar

HIFZI VELDET VELİDEDEOĞLU

Tam yirmi üç yıl önce bugün, 26 şubat 1961'de yitirdik Hasan Âli Yücel'i. Onunla 27 Mayıs 1960 Devrimi'nden sonra kurulmuş olan Temsilciler Meclisi'nde bol bol söyleşme fırsatı bulacağımı düşünerek sevinirken, İstanbul'dan ölüm haberi gelince çok üzülmüştüm. Benden yedi yaş büyüktü. Çocukken yedi yaşlık bir fark kocaman görünür gözlerimize; ama elliyi, hatta kırkı aşınca, aralarında yedi yıllık bir zaman parçası olan kişiler akran sayılır. Ben de ona olan büyük saygımı her zaman korumakla birlikte, kendisini akran gibi görürdüm.

Yücel'e karşı beslediğim sevgi ve saygının nedeni, sadece kişisel dostluk bağlantısı değil, onun ocak 1939'dan ağustos 1946'ya değin yaklaşık yedi buçuk yıllık Milli Eğitim Bakanlığı döneminde Atatürk Devrimi doğrultusunda, Türkiye'yi "Çağdaş uygarlık düzeyine ulaştırmak için" harcadığı çaba ve bu uğurda katlandığı acılardır. Siyasal hasımlarının bütün saldırılarına, iftiralalarına göğüs germiş, yüreğinde dost sandığı kişilerin açtığı yaralara karşın onları hoşgörüyü karşılamış, milli eğitimi çağdaşlaştırma yolunda önüne çıkarılan birçok engeli sabırla aşmasını bilmiş, gerçek bir devlet adamıydı, Hasan Âli Yücel. Onun birinci ve ikinci Refik Saydam kabineleri ile birinci ve ikinci Şükrü Saracoğlu kabinelerinde aralıksız süren Milli Eğitim Bakanlığı döneminde Türk milli eğitimaltın çağını yaşamıştır. Bu dönemde Doğu ve

Batı klasiklerinden pek çok değerli yapıtı, yetkili kişiler eliyle Türkçeye çevirterek "bakanlık yayınları" arasına katmış olması, Türk kültürünün zenginleştirilmesi yolunda gerçekleştirdiği en büyük ve aydınlık olgudur. **Aydınlık** diyorum, çünkü bütün kitaplıklarda, halkevlerinde ve çok ucuz satıldığı için özel kitaplıklarda, evlerdeki küçük raflarda, ve okuma alışkanlığı kazanan binlerce gencin cebinde yerini bulan bu kitaplar, Türk insanının kafasını aydınlatan, onlara düşünmeyi öğreten ve akılcı düşünceyi besleyen yapıtlardı. Atatürk Devrimi'nin getirdiği laiklik ilkesini alttan alta kemirek bir gün temelli yıkıp Atatürk'ün yıktığı ümmetçiliği yeniden diriltmek amacıyla gizlice basılıp dağıtılan Nur Risaleleri gibi insan kafasını örümcekleyip felce uğratan yayınlara karşı koymak, ancak gençlerimizin eline böyle aydınlık yapıtlar vermekle olabilirdi. Ne yazık ki, Hasan Âli Yücel'in ölümünden sonra bu aydınlık yayınların hızı kesildi ve sonunda kurudu. Çünkü Türk milli eğitimi sözde Avrupa'da öğrenim görmüş, ama kafalarını çöl kısırlığından kurtaramamış tutucu kişilerin eline geçti ve bir daha da bu kerdede çok ve değerli yapıtlar yayınlanmadı.

1940 yılında basımı tamamlanan 1026 sayfalık TANZİMAT adlı kitabın bir benzeri de henüz yayımlanmadı. Çoğunluğu İstanbul Üniversitesi'nden olmak üzere 34 bilim adamının katkısıyla ortaya çıkarılan bu yapıt,

tarihimizde 3 kısım 1839'da gerçekleşmiş olan Tanzimat olgusunun 100. yıldönümünden yararlanarak genç Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel'in girişimiyle gerçekleştirilmiştir. Hasan Âli Yücel yazdığı önsözde bu yapıtı şöyle değerlendiriyor:

"Ricalarımı bilgi ve emekleriyle cevaplamak lütfunda bulunan arkadaşlarımın verimi olan ve binden fazla sayfayı bulan bu eser, kendi gerçeklerimiz üstünde zihin yormak prensibinin değerli bir vesikası olarak Türk tefekkur tarihine intikal edecektir. (...) Türk irfanına, örneğini daha önceki devirlerde bulamadığımız bir kıymeti kazandırmış olan arkadaşlarımızı tebrik ederim ve onlara yürekten gelen şükranlarımı sunarım."

Oysa bütün onurunu otuz dört bilim adamına mal ettiği bu değerli kitap, Hasan Âli Yücel gibi, yüce bir kültür erinin Milli Eğitim Bakanlığı görevindeki inanmışlığı sayesinde yazılmıştır. Eğer ondaki bu inanış ve enerji olmasaydı, 34 kişi kendiliğinden bir araya gelip böyle bir kitap oluşturarak bilim ve kültür tarihimize armağan edemezdi.

Kırsal kesimdeki yüzlerce yıllık karanlığı her yönüyle aydınlığa, yoksulluktan varıllığa ulaştıracak olan ve temel planı unutulmaz insan **İsmail Hakkı Tonguç** tarafından hazırlanan **Köy Enstitüleri** de Hasan Ali Yücel'in Milli Eğitim Bakanlığı zamanında açılmıştır.

Ne yazık ki kırsal kesimdeki Türk halkının aydınlatılıp bilinç-

lendirilmesini amaçlayan bu hayırlı girişim Hasan Âli Yücel'e komünist damgasının vurulmasına neden olmuş ve bu iftira ona çok acı vermiştir. Çünkü o komünist değil, inanmış bir Atatürk milliyetçisiydi. Özgürlükçü bir ruh taşıyordu. Birçok yapıtı arasında sadece iki ciltlik "**Hürriyet Gene Hürriyet**" adını taşıyan kitabını okumak onun tek yönlü ve totaliter görüşten ne denli uzak ve suçlamanın ne kadar çirkin olduğunu kanıtlamaya yeter.

Hasan Âli Yücel'in siyasal hasımları onun başına bir de Millet Partisi'nden avukat Kenan Öner'i musallat etmişlerdi. İstanbul'un tanınmış avukatlarından olan ve siyasal ün kazanma ardında koşan bu kişi Hasan Âli'ye hakaret etmiş, Hasan Âli de ona karşı dava açmıştı. **Oner-Yücel davası** diye adalet tarihimize geçen bu davada, tutucu politikacıların ve Türk basınının büyük çoğunluğu Kenan Öner'den yana olmuş ve sanki bu Atatürkçü eğitim ve kültür adamını Öner ile birlik olup ezmek yarışına çıkmıştır. Ne acıdır ki, davaya bakan mahkeme, adaletten beklenen yürekliliği pek gösteremedi ve bu olay da Hasan Âli için başka bir yürek acısı oldu. Ama şunu belirteyim ki, günümüzde Kenan Öner'i tanıyan çok az kişi bulunduğu halde, Hasan Âli Yücel'i bütün gerçek Atatürkçüler, sağcısı ve solcusu ile bütün okumuş kişiler tanımaktadır. Onun adı yalnız milli eğitim tarihimizde değil, Atatürk devrimci bütün gönüllerde, bütün yüceliğiyle yaşıyor ve yaşayacaktır.

Yücel'in engin bir hoşgörüsü vardı. Yeni Türkçe hukuk terim-

lerini saptamak için Ankara'da kurulan komisyonda İstanbul Hukuk Fakültesi'ni temsil etmek üzere, o zamanki dekan rahmetli Siddık Sami Onar tarafından görevlendirilerek Ankara'ya gitmişim. Komisyonda Ankara Hukuk Fakültesi'nden bir arkadaş ile Yargıtay ve Danıştay başkanları, Adalet Bakanlığı'ndan bir temsilci, Türk Dil Kurumu'ndan da altı üye bulunuyordu. Fransızca hukuk sözlüğünü alıp, buna göre ön hazırlık yaparak listeler hazırlamışlar. Üyelere dağıttılar. Aksi gibi en başta, Fransız abece'sine göre **acceptation** ve karşılığında "**tablama**" terimi vardı. Komisyona başkanlık eden rahmetli Yücel, "Bir itiraz yoksa altındakine geçelim" dediğinde kimse ses çıkarmayınca, ben söz istedim ve; "Efendim, kabul kelimesini köylüsünden kentlisine kadar herkes bilir. Köyün veya kasabanın hayvan pazarında uyuşma olunca 'Aldım kabul ettim'; bir iş söz konusu olduğunda 'Bu işi kabullendim' denir. 'Tablamayı kim anlayacak?' diye sordum. Yücel sert bir tonla "Hıfzı Veldet Bey, buraya her Arapça terimin Türkçesini koymak zihniyetiyle oturamazsak hiçbir iş göremeyiz" dedi.

Bunun üzerine ben sessizce kağıtlarımı toplayıp, ayağa kalktım ve "Müsadenizle efendim, İstanbul Üniversitesi'nde derslerim beni bekliyor. Mademki her terimin karşılığı konulmuş, bizler buraya niçin çağrıldık?" diyerek toplantı odasının kapısına yöneldim. Hasan Âli gülerek "Yahu sen ne celallı adammışsın, burada tespit edilenler münakaşa edilebilir. Gel otur yerine" dedi. Oysa o tarihte henüz üniversite özerkliği yoktu; üni-

versiteler Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlıydı ve bakan isterse beni görevden çıkarabilir ya da bir ilseye öğretmen olarak atayabilirdi. Yapmadı. Tartışmaları tatlı bir hava içinde sürdürdük.

Hasan Âli bir gönül adamıydı, ozandı, besteciydi.

Sen bezmimize geldiğin akşam neler olmaz

Aşkın beni sermest ediyorken keder olmaz

Ölsem de senin uğruna canım heder olmaz

Sen saçlarımı öptüğün akşam neler olmaz

şarkısı hem güftesi hem bestesi ile onundur.

"**Bir Hâdise Var, Can ile Canan Arasında**" şarkısını da onun sanırdım. Benim gibi birçok kişi de öyle sanırmış. Çünkü oğlunun adı **Can**, kızının adı da **Canan** idi. Bunun başkasına ait olduğunu edebiyatçı genç dostum Sami Karaören'den öğrendim. Çocuklar küçükken yaramazlıklarıyla annelerini bunaltırlar sırada Hasan Âli eve geliverirse, eşinin "Al çocuklarını ne yaparsan yap" diye söylenmesi üzerine, Hasan Âli o güzel davudî sesiyle "Bir Hadise Var, Can ile Canan Arasında" şarkısını söyleyerek havayı yumuşattır, eşiyile şakalaşır, çocuklara kimi zaman o gür kaşlarını çatar, kimi zaman da göz kırpar ve böylece ev barışını yeniden sağlamış. Gerçekten bir gönül adamıydı Yücel.

Başta söylediğimi yineleyerek bitireceğim yazımı **Hasan Âli Yücel'in bakanlık yılları Türkiye Cumhuriyeti'nde çağdaş milli eğitimin bir daha erişemediğimiz altın yılları olmuştur.**

